

HOE ZAL NEDERLAND ZICH VOORTAAN KUNNEN REMONTEEREN?

DOOR

J. H. KNEL.

Eene vraag van het hoogste belang, omdat te voorzien is, dat de aanschaffing van voor ons leger geschikte paarden in het buitenland, in de eerstvolgende jaren met groote bezwaren zal gepaard gaan en dergelijke paarden, vooral de rijpaarden, vooreerst in Nederland niet in voldoende aantal te verkrijgen zijn. Bovendien zal het, door de groote uitbreiding der koudbloedfokkerij, gepaard aan vermindering van de teelt van het tuigpaard, steeds moeilijker worden om bij mobilisatie het benoodigd aantal paarden te vinden bruikbaar voor aanvulling van batterijen en treinen.

Ten einde de bovengestelde vraag te kunnen beantwoorden, is het niet alleen noodig te weten wat aan onze remonteering verbonden is, zoowel wat betreft de eischen te stellen aan de paarden, hunne opvoeding en africhting, als de wijze van aankoop, maar ook te onderzoeken hoe het op den duur mogelijk zal zijn, het verkrijgen van de benoodigde paarden te verzekeren, ingeval de uitvoer in andere landen is verboden en wij dus geheel op het binnenland zijn aangewezen.

Daartoe dient in de allereerste plaats te worden nagegaan, hoe men in Nederland tot de tegenwoordige wijze van remonteeren is gekomen, en dus de geschiedenis van ons remontewezen gedurende de laatste 40 jaren te raadplegen.

Deze is in het kort de volgende:

In de tachtiger jaren werden de remontepaarden, nog evenals in vroegeren tijd, verkregen door aanbesteding bij
1915/16. II.

elk regiment afzonderlijk. Eene commissie van officieren van het Regiment keurde de paarden van den leverancier. De goedgekeurden werden den volgenden dag door de commissie herzien en daarna door den commandeerenden officier, die ook recht van afkeuring had, waarna de overgeblevenen acht dagen op proef werden gestald en gedurende dien tijd nog konden worden teruggegeven voor koopvernietigende gebreken of ziekten. De leveranciers waren Nederlandsche en Duitsche handelaren; het grootste deel der paarden kwam uit Hannover en bij de Veld-Artillerie een deel uit Nederland. Hoewel in die jaren veel namen van leveranciers voorkomen, waren het toch meestal dezelfde personen die leverden, een drietal Nederlanders en Duitschers.

De vroegere Hannoversche paarden waren niet slecht en voldeden zoowel bij de Cavalerie als bij de Artillerie, doch men moet in aanmerking nemen, dat in dien tijd, vooral van de Cavaleriepaarden, minder werd geëischt dan nu, zoowel wat betreft snelheid als af te leggen afstanden, en dat slechts bij uitzondering galop werd gereden.

Wij betwijfelen dan ook zeer of datzelfde soort paarden, in geval het nog te krijgen ware, thans even goed zou voldoen als in dien tijd.

Toch kwamen uit het land van Kehdingen, paarden met bloed en goede vormen, doch ontzettend slap, zoodat ze dikwijls een vol jaar noodig hadden, voordat ze in dressuur konden worden genomen.

Langzamerhand werd de levering van Hannoveraansche paarden moeilijker, want de fokkers zagen in, dat zij meer voordeel hadden door zich toe te leggen op het fokken van koetspaarden, dan op dat van remonten; de leveranciers schreven hooger in en het soort paarden werd minder of niet geschikt voor rijpaard.

Voor deze paarden werd in 1878 reeds f 669 betaald, terwijl de Cavalerie hoe langer hoe slechter bereden werd.

Bij wijze van proef besloot de regeering daarom een deel der Cavaleriepaarden in Hongarije aan te schaffen.

Dit besluit bevreesdde ons, omdat juist in dien tijd in Hongarije geklaagd werd over achteruitgang van het ras,

de fokkerij een moeilijken tijd had door te maken en de regeering van het land middelen zocht om het ras te verbeteren; zoo werden o. a. dure volbloedhengsten aangekocht in Engeland en Frankrijk.

De Hongaarsche paarden, waarvan de levering onderhands was aanbesteed bij de firma DEUTSCHLANDER & COHNER, werden door eene commissie te Buda-Pesth gekeurd en voor rekening van de aannemers in Nederland afgeleverd voor f 520 in 1879, f 500 in 1880 en f 560 in 1881; de reis- en verblijfkosten der commissie waren hieronder *niet* begrepen.

Van de \pm 350 in die drie jaren geleverde paarden waren vele spoedig versleten en circa 20 % dier paarden werden binnen korten tijd op reform gesteld. Nu werd besloten, daar ook de door aanbesteding verkregen paarden niet voldeden en de diensttijd der paarden minder dan 8 jaar was geworden, om in 1881 een proef te nemen met de aanschaffing van Iersche paarden, waartoe een overeenkomst werd gesloten met FERDINAND DELANGLE te Rijssel.

Deze, een bekwaam paardenkenner, in Ierland zeer bekend, leverde de paarden, die aan de commissie in Ierland werden voorgesteld, te Rotterdam, in 1881 voor f 560 en in de volgende jaren voor f 580, welke prijs in 1885 reeds f 595 was geworden.

De Iersche paarden voldeden beter dan de Hongaren, hoewel ook het oordeel over hen niet onverdeeld gunstig was. Men zeide, dat zij weinig energie hadden, weinig vlot, lang van rug en kort van hals en kruis waren, bovendien geruimen tijd eischten om aan het klimaat te gewennen en niet voor hun 7e jaar konden worden gebruikt.

De ritmeester VAN DER WEDDEN schreef een artikel in „De Militaire Gids”, waarin hij zeide: „men moge gunstig of ongunstig over de Iersche paarden oordeelen, over eene zaak zal iedereen het wel eens wezen, nl. dat, hetgeen wij onder den naam van Iersche paarden bij onze regimenten krijgen, eene verzameling is van de meest heterogene bestanddeelen”.

Nadat in 1881 de proef met de Hongaren was gestaakt en de Cavalerie een paar jaar uitsluitend met Ieren was

geremonteerd, werd het wenschelijk geacht om ook bij de rijdende Artillerie daarmede een proef te nemen.

Langzamerhand werd tevens een streven merkbaar om de remontepaarden in het eigen land aan te schaffen; van verschillende zijden werd gemeend, dat in ons land zeer geschikte rij- en tuigpaarden waren te vinden — dat vroeger de Cavalerie, vooral in den tijd van Napoleon, uitstekend was geremonteerd met Geldersche paarden, enz. Men vergat echter, dat in dien tusschentijd de werkkring der Cavalerie geheel was veranderd, dat het Infanterie- en Artillerievuur op zooveel grooteren afstand gevaarlijk was, dat de Fransche Cavalerie van Napoleon zeker geen aanspraak zou kunnen maken maar eenigszins bruikbaar te zijn in een heden daagschen oorlog, en dat daar, waar noch de hengst, noch de merrie, eenig recht kan doen gelden op den naam van rijpaard, het toch moeilijk verwacht kan worden, dat hun afstammelingen wel rijpaard zouden wezen.

Als men een hazewind wil koopen, dan gaat men dien niet zoeken in een nest jonge honden, waarvan vader en moeder bulhond zijn!

Een commissie van officieren, die de landbouwtentoonstelling van 1884 te Amsterdam bezocht, om verslag uit te brengen aan den Minister van Oorlog, meldde van de tentoongestelde inlandsche hengsten, dat in het algemeen rug, lenden en achterbeenen niet krachtig genoeg waren en de schoft te weinig ontwikkeld; van de merriën, dat zij in het algemeen dezelfde gebreken hadden, waarbij bovendien dikwijls beengebreken en gebrekkige gangen voorkwamen, tengevolge van onoordeelkundig gebruik.

De indruk, dien de Nederlandsche paarden op deze tentoonstelling maakten, zoowel op kenners uit eigen land als op de buitenlandsche ¹⁾, was slecht; doch juist omdat deze indruk zoo algemeen was, werd de noodzakelijkheid ingezien, om maatregelen te nemen tot verbetering van het paardenras. Van dat oogenblik dateert dan ook meerdere belangstelling

¹⁾ Zie o.a. het verslag der Fransche commissie, welke de tentoonstelling bezocht.

in de paardenfokkerij, zoowel van de zijde der regeering als van de besturen der provincies en der landbouwmaatschappijen, terwijl fokkers en beïangstellenden zich daarbij aansloten.

Of het echter juist was gezien op zulk een moment een proef te nemen met den aankoop van inlandsche paarden voor de bereden wapens, betwijfelen wij ten zeerste; vooral blijkt dit indien men de moeite wil nemen te vergelijken: de fouten en gebreken der fokdieren, genoemd in het verslag aan den Minister, en de „eischen door het Dep. van Oorlog gesteld voor Cavalerie-(Artillerie)-paarden in het binnenland aan te koopen.

Voor de Cavalerie werd geëischt: „inzonderheid een goed gevormde schoft”. „De rug moet kort, de lenden krachtig en goed ontwikkeld zijn” en „de beenen krachtig ontwikkeld”; voor de Artillerie:

„het voor den rijdienst bestemde paard *vooral* moet een goed gevormde schoft hebben”. „Rug, lenden en beenen moeten *bij allen* krachtig zijn”.

Hoe dit nu te verwachten van de veulens van fokmateriaal, dat juist in het algemeen in die eigenschappen veel te kort schoot?

Adviezen werden gevraagd aan de commissarissen des Konings, aan Landbouwmaatschappijen, aan vereenigingen tot bevordering van de paardenfokkerij, aan tal van officieele en niet-officieele lichamen en personen, die, in het algemeen, geen flauw begrip hadden van het legerpaard, doch die, met het oog op de belangen der fokkers, rechtstreeks koopen van paarden in Nederland aanbevalen.

Tal van officieren werden aangewezen om, in commissies van vier, in de verschillende provincies aankopen te doen op markten of op plaatsen, waar de eigenaars hun paarden konden aanbieden (remontemarkten).

Het koopen op de markt is voor iemand, op de hoogte van zijn vak van paardenhandelaar, doenlijk, doch hij moet behalve kenner, vlug, bij de hand, snel besloten en energiek zijn en een goed handelsman. Men kan zich voorstellen, dat zoiets niet te eischen was, nu niet van één persoon maar

van een commissie van vier leden, van wie velen nog nimmer remontepaarden hadden gekocht.

De remontemarkten brachten een verzameling bij elkaar van de meest uiteenlopende typen paarden, waarvan het meerendeel, zoo niet alle, in den handel onverkoopbaar, door den eigenaar goed genoeg werden geacht „voor soldaat” of „om een kanon te trekken”.

In dat eerste jaar werden toch nog \pm 90 paarden gekocht, die ten gevolge van het groot aantal commissies en commissieleden een verbazend groot verschil toonden in bouw, type, gangen enz. en dan ook de wanhoop waren van de personen met de africhting dier paarden belast. Voor de Cavalerie en voor de Rijdende Artillerie werden slechts enkelen gekocht, die volstrekt niet voldeden, zooals ook te voorzien was geweest.

De officieren, belast met den aankoop, hadden een moeilijke taak te vervullen, de eigenaars waren teleurgesteld, dat zoo weinig paarden werden gekocht; velen beschuldigden de commissieleden van onkunde, onwil, het verlangen naar buitenlandsche reizen om paarden te koopen, zij werden bedreigd met klachten bij den minister enz. Kochten zij toch nog enkele paarden, die zij bruikbaar achtten, dan werd hun bij de regimenten verweten „dat zij zulke beesten hadden gekocht”.

Deze onaangenaamheden waren het gevolg, dat het Departement van Oorlog was uitgegaan van een stelling, die wij altijd als geheel onjuist hebben beschouwd, namelijk:

„De maatregel, om de remontepaarden in het eigen land aan te schaffen, zal een krachtig middel zijn om tot verbetering van het paardenras mede te werken”.

Dus eerst de paarden koopen en dan verbeteren!

Zou op die wijze de bruikbaarheid der bereden wapens teruggaan of niet?

Mag men een verwijt maken aan hen, die een paard, dat zij ongeschikt achten voor den dienst, niet willen koopen?

Het zou natuurlijk van groot belang zijn, zoowel voor het leger als voor de fokkers, wanneer alle remontepaarden in het eigen land konden worden aangeschaft; daarom verdient

het ten zeerste aanbeveling die maatregelen te nemen, welke dit kunnen bevorderen, doch het mag niet gaan ten koste van de bruikbaarheid der bereden wapens en dit zou het geval wezen, zoo men de Cavalerie en Rijdende Artillerie remonteerde met inlandsche paarden, *zoolang geen rijpaarden in Nederland worden gefokt.*

* * *

Wij hebben gezien, dat binnen een tijdsverloop van enkele jaren, 1879—1886, de Cavalerie geremonteerd was geworden door publieke aanbesteding met Duitsche, grootendeels Hannoveraansche paarden, door onderhandsche aanbesteding met Hongaren en Ieren, en door aankoop met enkele inlanders; de Rijdende Artillerie op dezelfde wijze, behalve met Hongaren;

de Veld-Artillerie door publieke aanbesteding met Duitsche (uit Hannover, Mecklenburg, Oldenburg) en inlandsche paarden, en door aankoop in eigen land met Geldersche, Friesche, Noord-Hollandsche, Noord-Brabantsche, Groningsche, Utrechtsche en Overijselsche paarden.

Gedurende dien tijd waren meer dan 50 officieren werkzaam in de keuringscommissies en bemoeiden zich bovendien nog tal van bevoegde en onbevoegde personen met de remonteering.

De gevolgen waren:

dat de Regimenten en Depots paarden hadden van de meest uiteenlopende vormen en gangen en van groot verschil in bloed en ras;

dat zij overladen waren met slappe paarden, die gedurende het eerste jaar na hun aankomst niet in dressuur konden komen en die, door gebrek aan personeel en terrein, te weinig oefening in de buitenlucht hadden en dus slap bleven;

dat door de aankomst van jonge paarden op allerlei tijdstippen, door besmetting ook bij de oudere, veel ziekten voorkwamen, en dat de geregelde dressuur werd belemmerd;

dat de diensttijd der paarden steeds korter werd;

dat van goed bereden zijn geen sprake was.

De leverancier der Iersche paarden leverde hoe langer hoe

slechter soort, terwijl hij en verscheiden andere aannemers van paarden geheel ten achter bleven met hunne leveringen.

Om in dezen treurigen toestand verandering te brengen werden opnieuw proeven genomen, doch nu proeven, die meer kans van slagen beloofden.

Ten einde de Regimenten en Depots te ontlasten van de ellende, die zij ondervonden door de jonge paarden, werd in 1886 bij wijze van proef het Remontedepot te Milligen opgericht.

Het aantal commissies en leden voor aankoop in het binnenland werd ingekrompen tot drie commissies, met de bedoeling de commissieleden alleen bij noodzakelijkheid door andere te doen vervangen. Gelukkig werden deze drie later tot één commissie van drie leden saamgesmolten en kregen de leden daarin meer permanent zitting.

Voor de Cavalerie en Artillerie werd in 1888 een commissie naar Ierland gezonden om, bij wijze van proef te trachten remontepaarden aan te koopen uit de vrije hand, daar DELANGLE slecht leverde.

Een andere commissie ging naar Duitschland om evenzoo te handelen, doch alleen voor de Artillerie.

Wij zullen niet in details de opdrachten bespreken welke aan deze commissies werden gegeven, doch alleen constateeren dat nog altijd het denkbeeld voorzat om zooveel mogelijk, voljarige (5-jarige en oudere) paarden aan te schaffen en dat velen meenden, dat hierdoor het Remontedepot gemist zou kunnen worden of op kleine schaal zou kunnen blijven.

Wat is echter het geval?

Voljarige *op kracht* zijnde paarden zijn niet, of ten minste zoo goed als niet, in den handel; zij zijn meestal reeds vóór het bereiken van dien leeftijd in handen van particulieren of van instellingen overgegaan, om bepaalde diensten te verrichten.

Zoowel in de burgermaatschappij, als voor het leger werden 5-jarige paarden verlangd en geleidelijk heeft de vraag het aanbod meer en meer overtroffen.

Dat deze vraag altijd groot is geweest en het paard van dien leeftijd door iedereen werd gezocht, vindt zijn oorzaak

hierin, dat de koper meent op die wijze zich het paard aan te schaffen, dat voldoende op kracht is om arbeid te verrichten of afgericht te worden en toch nog zoo jong, dat het vele jaren zijn werk kan doen.

De verkooper (de handelaar), evengoed als de fokker, zag nu naar middelen uit om aan de vraag te voldoen, en daardoor ontstond het gebruik de veulenhoektanden uit te trekken, om zodoende het verschijnen der wisselhoektanden, zogenoemde 5-jarige, te verhaasten.

De fokker had op die wijze besparing van onderhoudskosten en de handelaar voldeed, naar zijne meening, aan de vraag. Geleidelijk ging men op dezen weg door en trok ook de middeltanden, zoodat er tal van paarden zijn, die hoewel nog geen 4 jaar oud, ja somtijds slechts 3½ jaar, reeds 5-jarige tanden toonen.

De paarden, welke een 60 jaar geleden voor de remonte werden gekocht, moesten ouder zijn dan 8 jaar; 20 jaar later was de leeftijd teruggebracht op 5 jaar; nog later mocht reeds ¼ van het aantal 4 jaren zijn, omdat het aantal *goede* 5-jarigen niet was te krijgen en zoo is men langzamerhand genoodzaakt geworden grootendeels 4-jarigen, en later ook 3-jarigen te koopen.

Temeer is men hiertoe overgegaan, omdat de werkelijk 5-jarigen en de schijnbaar 5-jarigen op een enkele uitzondering na, op den duur slechter bleken te voldoen dan de jongeren die een rationeele opvoeding hadden gehad.

Die paarden, welke in den handel voorkomen en werkelijk 5 jaar oud zijn, zijn of merries, die reeds een paar veulens hebben gehad, of paarden die ziek zijn geweest of vrijwel onverkoopbaar waren. Zij staan dan ook in den regel zeer ten achter bij de jongere paarden. Zelfs aangenomen dat men een voldoende aantal bruikbare voljarige paarden kon vinden, dan zullen zij blijken geven van of te veel arbeid te hebben verricht, of te weinig beweging te hebben gehad en, in elk geval, gebrek aan krachtvoeder. Het is dan ook een feit, dat uit den handel gekochte 5-jarige paarden in kracht en volharding verreweg achterstaan bij paarden van denzelfden leeftijd, welke jonger zijn aangekocht en op

jeugdigen leeftijd doelmatige opvoeding en krachtvoeder hebben gehad; de eersten komen de nadeelen, veroorzaakt door de onoordeelkundige behandeling gedurende hun jeugd, nimmer geheel te boven.

Dit verschijnsel doet zich niet alleen in Nederland voor maar ook in de meeste andere landen, waarom de leeftijd der aan te koopen remonten langzamerhand is verlaagd moeten worden, ten einde werkelijk deugdelijke paarden voor het leger te verkrijgen.

In Duitschland zijn in 1909 op een aantal van ± 11000 remontepaarden slechts ± 500 voljarige paarden aangeschaft en deze behoorden bijna uitsluitend tot de zware trekpaarden, voor het vervoer van het zwaar geschut.

In Frankrijk een overeenkomstig verschijnsel.

Ook Engeland koopt thans 4-jarigen en ook $3\frac{1}{2}$ -jarigen, al houdt het zich nog vast aan de theorie, dat eigenlijk 5-jarigen moeten worden gekocht; wij zullen hierop nog terugkomen.

Toen in 1888, de zoeven genoemde commissie naar Duitschland werd gezonden om voljarige paarden aan te koopen, vroeg de Commandant der Bredon Artillerie hieromtrent mijn gevoelen. Ik gaf als mijn overtuiging te kennen, dat de proef zou mislukken, o. a. omdat Duitschland zeker niet zou zijn overgegaan tot den aankoop van jongere paarden en uitbreiding der remontedepots, indien het in eigen land geschikte voljarige legerpaarden kon verkrijgen.

Bij aankomst der aangekochte paarden was men in het algemeen, afgaande op het exterieur, daarmede zeer in genomen, doch binnen enkele jaren werd deze proef gestaakt, omdat de Duitsche voljarigen *volstrekt niet voldeden*; binnen enkele jaren waren er geen meer bij de batterijen aanwezig.

De handelaar kan evenmin voljarigen koopen als de remontecommissie. Hij is zelfs niet in staat zulke te leveren, die het betrekkelijk gemakkelijk werk van maandpaarden kunnen volhouden; hij kan zijn afnemers alleen voldoen door telkens de paarden in te ruilen en deze dan weer op hun verhaal te doen komen. Wanneer men zich op de hoogte stelt van het aantal jaren, dat de paarden in de burgermaat-

schappij den arbeid verrichten waarvoor zij werden aangeschaft, een arbeid gewoonlijk veel lichter dan dien van het legerpaard, dan zal men zien, dat dit aantal dienstjaren achterstaat bij het gemiddeld aantal dienstjaren van het troepenpaard.

Zelfs voor een vrij wat hooger prijs dan de tegenwoordige remonteprijs zal men geen voljarige op kracht zijnde paarden verkrijgen. De Zuid-Afrikaansche Oorlog heeft dit duidelijk getoond toen Engeland, het paardenland bij uitnemendheid, genoodzaakt was om voor het aanschaffen van voljarige paarden zich in alle wereldstreken te remonteeren. In Hongarije, Argentinië, Noord-Amerika enz. Het legerbestuur verlangde een voljarig paard, dat gedurende korten of langen tijd zijn dienst goed kon verrichten, al was het niet nodig dat het dit jaren achtereen bleef doen, zooals men zulks verlangt bij den aankoop van remonten in vreedestijd. De uitslag was hoogst ongunstig, het meerendeel der paarden bleek ongeschikt om den gevraagden arbeid te verrichten en het Engelsche leger heeft zijn paarden gedurende den oorlog $\pm 1\frac{1}{4}$ -maal moeten aanvullen, dus zich op nieuw $1\frac{1}{4}$ -maal moeten remonteeren, niet tengevolge van veel gewonde of gedoode paarden, maar van hun niet bestand zijn tegen den vereischten arbeid. Ook in dezen oorlog doet zich hetzelfde feit, doch in nog sterker mate, voor.

Voor voljarige jachtpaarden worden in Ierland zeer hooge sommen betaald en de handelaren zijn genoodzaakt ze jonger te koopen en daarna of zelf of bij de farmers op te voeden, om ze goed gevoed en gereden, dan eerst te verkoopen.

Engeland heeft geen eigenlijke remontedepots en houdt zich nog zooveel mogelijk aan den regel van aankoop van voljarige paarden met het resultaat, dat hun troepenpaarden minder goed zijn dan de Nederlandsche, welke in Ierland werden gekocht en dat terwijl van onze paarden de diensttijd ± 10 jaar is, deze in Engeland officieel 7 jaar, in werkelijkheid slechts 6 jaar bedraagt.

Vóór de oprichting van het Remontedepot in 1886 werd van de paarden der Cavalerie en Artillerie veel minder zwaren dienst gevegd dan in de latere jaren; toch was toen de

diensttijd der paarden slechts 8 jaar en daarentegen in 1901 na het 15-jarig bestaan van het Remontedepot, was deze gestegen tot meer dan 11 jaar, terwijl het gehalte van de paarden der Cavalerie en Rijdende Artillerie ten zeerste was verbeterd.

Wij spraken van Engeland, Frankrijk en Duitschland, niet om ons leger met de legers dier landen te vergelijken, maar omdat in die landen legerpaarden zijn te vinden, wat niet, of slechts bij uitzondering, het geval is in Nederland, Zwitserland, Denemarken en België, behalve in België de trekpaarden der Veld-Artillerie, welke Ardenners zijn.

Uit het voorafgaande zijn de volgende conclusies te trekken :

1. Goede krachtige 5-jarige paarden zijn niet in den handel te verkrijgen dan bij groote uitzondering, zelfs niet voor een veel hooger prijs, dan die voor de remonte besteed.

2. Door den aankoop van voljarige paarden zou :

a. het gehalte der dienstpaarden sterk verminderen ;

b. het gemiddeld aantal dienstjaren aanzienlijk korter worden.

3. De resultaten van het afschaffen of inkrimpen van het Remontedepot zouden zijn :

a. achteruitgang in het gehalte der bereden wapens ;

b. verhooging van het jaarlijks aan te schaffen aantal remontepaarden, door vermindering van hun dienstjaren ;

c. terugkeer tot den ellendigen toestand onzer remonteering in de 80-ger jaren en vóór de oprichting van dat depot.

* * *

Wij hebben den aankoop van voljarige paarden eenigszins uitvoerig besproken omdat telkens in Nederland evenals in Frankrijk stemmen opgaan van personen, die noch van den paardenhandel, noch van de fokkerij de noodige kennis bezitten, om toch paarden van dien leeftijd voor de remonte te koopen en de practijk bij herhaling en steeds heeft doen zien, dat deze maatregel in geen enkel land heeft voldaan of kan voldoen.

De aanschaffing van 3-jarigen heeft het groote voordeel, dat men voor het leger paarden verkrijgt van betere qualiteit,

die op lateren leeftijd niet meer voor remonteprijs zouden te koop zijn, zoodat, zelfs indien men een voldoende aantal 4-jarigen kon koopen, het toch nog altijd aanbeveling zou verdienen, ja noodig zijn, voor de Cavalerie een zeker aantal 3-jarigen aan te schaffen.

Telkens zijn veranderingen gebracht in den leeftijd der aan te schaffen paarden, hetgeen noch bevorderlijk is voor een geregelden gang van zaken, noch voor het verkrijgen van het benoodigd aantal geschikte paarden.

Het remonteeren van het leger moet volgens een vast systeem plaats hebben, waarin, tengevolge van persoonlijke inzichten van autoriteiten, niet telkens wijzigingen worden aangebracht. Eerst dan moet zulk een systeem worden gewijzigd indien dit noodzakelijk blijkt als gevolg van de omstandigheden, bijv. wanneer de practijk aantoonde dat het soort paarden, dat wordt aangeschaft, in volharding of in andere, voor het paard noodzakelijke, eischen teruggaat of wel, dat hetgeen tot nog toe werd gekocht en goed voldeed niet meer te verkrijgen is. Men is hier afhankelijk van aanbod en vraag in den paardenhandel en vóór- of achteruitgang der fokkerij.

Wat den leeftijd der aan te koopen remonten betreft, zoo heb ik in de 25 jaar dat ik lid was van onze binnen- en buitenlandsche remontecommissies, steeds de volgende regeling voorgestaan, waarin ik geen verandering zou wenschen, tenzij tijdsomstandigheden dit eischen.

Koop in het algemeen 4-jarige, voor het doel geschikte, paarden;

koop een 5-jarige slechts dan als hij niet geleden heeft en bovendien zeer goed, ook onder den zadel, voldoet;

koop ook een zeker aantal, welk aantal afhangt van omstandigheden, 3-jarigen, doch, omdat zij door langere opvoeding duurder zullen zijn, alleen zulke waarvan, verwacht mag worden, dat zij superieur zullen worden.

Zooals wij hiervoor hebben gezien, was in 1888 de remonteering van ons leger een nieuw stadium ingetreden en was de tijd voorbij, waarop deze gewichtige tak van

dienst door velen als een proefkonijn werd beschouwd. Laat ons waken, dat die tijd ook nimmer meer terugkeere!

Om dit zooveel mogelijk te voorkomen, zou het noodig zijn dat aan het Dep. v. Oorlog een statistiek werd aangehouden van den diensttijd der paarden, getrokken uit de aldaar inkomende staten, en dat de geschiedenis der remonteering eveneens geregeld werd bijgehouden. Daardoor zou worden voorkomen, dat men na eenige jaren weer in een zelfde fout vervalt en een proef gaat nemen, die reeds vroeger één- of meermalen is mislukt.

Tegenwoordig wordt de Veld-Artillerie voornamelijk gere-monteerd in het land zelf en voor een klein deel in Ierland.

De aanschaffing dezer paarden in eigen land geschiedt door één commissie, waarvan in de latere jaren de leden vrijwel permanent zijn en slechts bij noodzakelijkheid worden vervangen.

De overige paarden der Veld-Artillerie en alle der Cavalerie en der Rijdende Artillerie worden in Ierland, door de z.g. Iersche commissie, gekocht. Deze commissie bestaat uit 1 officier der Cavalerie, 1 der Artillerie en een paardenarts, en koopt in haar geheel. De samenstelling dezer commissie heeft in de eerste jaren na 1888 nog al veranderingen ondergaan, wat zeker geen aanbeveling verdiende.

De taak van aankoop van remonteën is, vooral in een vreemd land, verre van gemakkelijk. De remonte-officier dient, wil hij zijn werk naar eisch verrichten, op de hoogte te zijn van het soort paarden dat hij koopt, de streken waar deze gefokt worden, de markten en de handelaren kennen en weten en kunnen zien wat naar alle waarschijnlijkheid uit een 3-jarig paard zal groeien. Hij moet dus niet alleen het paardensoort, maar ook het land en zijn bewoners goed kennen. Dit is ook weer duidelijk in Ierland gebleken. Terwijl in 1889 drie reizen noodig waren om ruim 300 paarden te koopen, konden deze reizen geleidelijk tot 2 en eindelijk tot één reis worden teruggebracht, niettegenstaande het aantal tot \pm 500 steeg en de aangekochte paarden geleidelijk minder in type verschilden dan zulks in den aanvang het geval was.

In de remontecommissies moeten zooveel mogelijk die personen zitting blijven houden, die getoond hebben hun taak te kennen. Dit neemt echter niet weg dat het van groot gewicht is, ja noodzakelijk, jongere officieren, die aanleg in die richting toonen, op te leiden en hen bij herhaling de remontereizen te doen medemaken. Het zal toch voor de bereden wapens noodig zijn om steeds, niet alleen voor den aankoop maar ook voor de africhting, onder de officieren over goede paardenkenners te kunnen beschikken. Willen zulke reizen echter nut hebben, dan moet aan die officieren de gelegenheid worden geboden, zich op de hoogte te stellen en te blijven stellen van alles wat den aankoop betreft, aantekeningen te maken van de aangekochte paarden en later de resultaten van den aankoop te volgen, om zoo hun eigen oordeel te toetsen.

Een belangrijke zaak is de wijze, waarop elk jaar het aantal aan te koopen remonten wordt vastgesteld.

Jaarlijks toch verliezen de korpsen paarden door sterven, ongeschikt worden voor den dienst te velde en aankoop door officieren.

De aanvulling hiervan werd veelal zoo geregeld, dat er evenveel remonten werden aangekocht als waren afgevoerd, of wel er werd een vast aantal gekocht en er werden niet meer paarden op reform gesteld dan aangekocht werden.

De eerste wijze van aanvulling is geheel onjuist. In plaats van het afgevoerde paard wordt een remonte gekocht die, omdat bijna alle aangekochte 4 en 3 jaar zijn, eerst 2 à 3 jaar later in het regiment komt.

Deze wijze van aanvulling is reeds daarom verkeerd, maar bovendien wordt zoo aan persoonlijke opvattingen van den commandeerenden officier en niet aan de dagelijksche ondervinding van den eskadrons- of batterij commandant overgelaten, om te beoordeelen of een paard al dan niet geschikt is voor den dienst. Wordt voor de paarden van een eskadron of batterij bijzonder goed zorg gedragen, dan zal zulk een eskadron of batterij waarschijnlijk de minste aanvulling krijgen en dus de oudste paarden bezitten, dat

op een zeker oogenblik reden kan zijn dat er vele te gelijk moeten worden afgevoerd. De commandant die ze te snel verbruikt, heeft de grootste aanvulling en zal nimmer te veel oude paarden hebben al is het mogelijk dat hij te veel jonge heeft.

Om den aan- en afvoer naar eisch te regelen dient o. i. het Duitsche systeem te worden gevolgd n.m.:

elk onderdeel krijgt jaarlijks een vast en gelijk aantal remonten, overeenstemmende met een zeker deel van de organieke sterkte, en moet daarvoor een even groot aantal paarden afstaan. Op die wijze zal de commandant, die de meeste zorg draagt voor zijn paardenmateriaal, het best bereeden onderdeel bezitten. Dit deel der organieke sterkte, de *modulus* der remonteering, bedraagt in Duitschland in gewone tijden $\frac{1}{9}$ voor de Cavalerie en $\frac{1}{10}$ voor de Artillerie. In ons land wordt deze modulus gewoonlijk op $\frac{1}{10}$ berekend.

Wordt dit stelsel streng doorgevoerd, zooals noodzakelijk is, dan zullen in de verschillende onderdeelen het aantal paarden van eenzelfden leeftijd vrijwel gelijk zijn en zal van zelf blijken, dat het onderdeel van een commandant, die weinig zorg aan zijn paarden besteedt, in gevechtswaarde is teruggegaan.

Zoo aanstonds zal nog op de remonteering in Duitschland worden teruggekomen.

Behalve dat het chronisch tekort aan paarden bij onze bereeden wapens een gevolg is van gebrek aan systeem in aan- en afvoer, heeft hiertoe ook bijgedragen de aankoop van troepenpaarden door officieren, de veranderingen in den duur van het verblijf in het Remontedepot, in den duur en de wijze van africhting, in de uitbreiding der organisatie en in den aankoop van voljarige paarden.

Hoewel het voor de officieren, die bereeden moeten zijn, een gemak en een voordeel is zich een paard uit den troep te kunnen aanschaffen tegen remonteprijs, zoo is deze maatregel zeer nadeelig voor eskadron of batterij. Eerstens worden daardoor gewoonlijk de beste paarden aan de onderdeelen onttrokken, maar bovendien heeft een eskadron, waarvan de paarden bijzonder goed verzorgd zijn, de kans dat daaruit

de meeste paarden gekocht worden. Het tekort dat zulk een eskadron hierdoor in den loop van het jaar krijgt, wordt eerst veel later aangevuld.

Bovendien krijgen de officieren, omdat zij zelf meestal hun keuze doen en velen geen paardenkenner zijn, niet altijd het paard dat voor elk individueel het meest geschikte *dienstpaard* zou wezen.

Wanneer men de paarden te lang of wel te kort in het Remontedepot doet verblijven, dan zijn dit beide fouten; fouten die nadeelig zullen nawerken. Is het paard krachtig genoeg om in dressuur, of in z.g. vóórdressuur, te komen, dan dient daarmee zoo spoedig mogelijk te worden aangevangen. Het jonge paard gaat zoowel achteruit door dressuur, indien het daarvoor te slap is, als door geen of te weinig arbeid, wanneer het daarvoor geschikt is.

Ook hierbij werd telkens van systeem veranderd, evenals bij den leeftijd der aan te koopen paarden. Hier volgen enkele voorbeelden.

Door den chef van een der wapens werd indertijd bepaald, dat de paarden in Juli uit het Remontedepot naar de depots ter africhting zouden worden gezonden; zijn opvolger wenschte ze pas met October daarheen te zenden; één chef wenschte dat een deel der 4-jarige paarden in dressuur zouden komen, een ander wilde dat dit pas geschiedde als zij 5 jaar geweest waren; nu eens is de dressuurtijd gesteld op 8 maanden, dan weer respectievelijk op 1 jaar en 15 maanden, bij de Artillerie op 21 maanden en 2 jaar; één chef laat de jong afgerichte Cavaleriepaarden met de manoeuvres medenemen, een ander is hiervan een verklaard tegenstander.

In 1888 stelt de commandant der Bereden Artillerie voor om paarden voor het Remontedepot op 3-jarigen leeftijd te koopen.

De Minister van Oorlog ging in het volgend jaar mede met het voorstel van den Inspecteur der Cavalerie, om in geen geval paarden jonger dan 4 jaar te koopen. Vijfjarigen moesten ook zooveel mogelijk worden aangeschaft.

In 1897 wilde de toenmalige Inspecteur der Cavalerie alleen 3-jarige paarden doen aanschaffen, omdat 4-jarige reeds te veel zouden geleden hebben.

De Inspecteur der Artillerie had dat jaar geen bezwaar tegen den aankoop van 4- en 5-jarige paarden.

Toch werden in 1897 ook voor de Cavalerie 4-jarige paarden aangeschaft, omdat het onmogelijk was alleen 3-jarigen te vinden.

In 1898 werd de opdracht aan de commissie gegeven dat „de leeftijd der paarden voor de Cavalerie *moet* zijn 3 jaar” enz.

„Voor de Bereden Artillerie moeten paarden van 3 $\frac{1}{2}$ à 4 jaar worden gekocht”.

In 1901 werd het beginsel van de 3-jarige remonten opgeheven, enz. enz.

Wij halen deze voorbeelden aan, om te doen zien hoe ook in deze maar al te veel van stelsel is veranderd.

Verder heeft de wijze van africhting bij herhaling wijziging ondergaan, wat eveneens een nadeel is voor de eenvormige africhting van het militaire paard. Ook zijn de standplaatsen van onze depots niet oordeelkundig gekozen, zoodat noch de eerste dressuur noch de training, die met de dressuur steeds hand aan hand moet gaan, tot behoorlijke uitvoering kunnen komen. Wel wordt tegenwoordig getracht de paarden beter voorbereid in de onderdeelen te brengen, maar er wordt telkens te veel veranderd naar aanleiding van de persoonlijke inzichten van elkander opvolgende chefs, waardoor hetgeen door den een wordt opgebouwd door een ander wordt afgebroken of omgekeerd.

Men kan geheel de aangewezen chef voor een wapen zijn, doch daarom moet men nog niet gerechtigd wezen om wijzigingen te brengen in technische zaken, waardoor het bestaande systeem geheel wordt veranderd.

De wijze van remonteering en die van africhting en training en van het gebruik der paarden tot zij voor hun oorlogstaak geschikt zijn, grijpen zoo in elkaar, dat wijziging in het eene verandering in het andere teweegbrengt en jaren noodig zijn voor dat zulk een wijziging tot haar recht komt.

Wij zullen dit door een paar voorbeelden verduidelijken.

Indien men een modulus van remonteering heeft aangenomen, bijv. $\frac{1}{10}$ der organieke sterkte, en de dressuur of de training zijn niet juist of de paarden worden te jong

voor alle diensten gebruikt, of zijn van een minder geschikt soort, dan blijkt zulks in de practijk eerst na een zeker aantal jaren en men staat dan voor een tekort van voor den dienst geschikte paarden, dat eerst, al neemt men terstond maatregelen om dit te verhelpen, over een ander aantal jaren is aangevuld, omdat men geen voljarige, afgerichte paarden kan aanschaffen; en het, zelfs als dit kon, zou blijken, dat dezen geen gemiddelden diensttijd van 10 jaar zouden toonen.

In de geschiedenis onzer remonteering kan men hiervan genoeg voorbeelden vinden.

Het oorspronkelijk denkbeeld bij de oprichting van het Remontedepot was, dat de jonge paarden onmiddellijk na den aankoop daarheen zouden gaan en na verblijf van \pm één jaar in africhting komen; die overgang zou plaats hebben in het voorjaar, terwijl dit later werd gesteld op Juli, wat het beste tijdstip is, en nog later, voor de Cavalerie, op October. Wat waren nu de gevolgen?

De Remontecommissie is vrijwel genoodzaakt haar aankopen in Ierland vroeg in het voorjaar te doen, daar anders door de groote concurrentie van remonteaankopen voor Engeland, Denemarken, België, Zwitserland en andere landen, het meereendeel der geschikte paarden is verkocht en Nederland dus achter het net zou visschen. Daar het Remontedepot niet is berekend op twee jaargangen remonten, moesten de in het voorjaar aangekochte paarden naar de weide en werd hun verblijf daar elk jaar langer, op het laatst tot de maand October. Nu is het weiden voor deze remontepaarden nadeelig, zij hebben krachtvoer noodig, het is moeilijk, ja ondoenlijk, voor zooveel paarden goede weiden te vinden, er kan niet worden bijgevoerd en het toezicht op zulk een groot aantal paarden kan, uit den aard der zaak, onmogelijk voldoende zijn.

De practijk heeft zulks dan ook volkomen bevestigd. Zoo werden, na mijn komst in het Remontedepot, de inlandsche paarden niet meer naar de weide gezonden en verminderde het sterftcijfer, dat vroeger 4.2 % was, tot 2.3 % in de jaren 1899—1902 en tot 2.09 % in de jaren 1903—1907. Hoewel deze verlaging van het sterftcijfer ook gedeeltelijk een

gevolg kan zijn van andere wijzigingen, zoo heeft toch het *niet* weiden daarop grooten invloed gehad.

Een ander bewijs uit de practijk is het volgende. Toen er nog twee reizen voor den aankoop der Ieren moesten plaats hebben en de voorjarige remonten in Juli naar de depots vertrokken, werden de Iersche aangekochte paarden van de 2e reis, welke in Juli plaats had, rechtstreeks naar het Remontedepot en niet naar de weide gezonden, terwijl de paarden van de eerste reis in Mei wél naar de weide gingen en in Juli in het Depot terugkwamen. Nu deed zich steeds het feit voor dat deze paarden, niettegenstaande zij ruim 2 maanden langer tijd hadden gehad om aan het klimaat te wennen en ook in Juli in het Depot kwamen, toch aan het einde van het jaar en zelfs nog in het volgend voorjaar in kracht en voedingstoestand ver achter stonden bij de in Ierland in Juli gekochte paarden, die *niet* naar de weiden waren geweest.

Hoe langer de paarden daar vertoeven, hoe slapper zij worden, daar het gras na den oogsttijd sterk in voedingswaarde teruggaat. Ook zijn de Iersche paarden, hoewel in hun land gewoon in de weide te verblijven, niet gewend aan onzen vochtigen bodem, waardoor hun, vooral bij een natten zomer, droge ligging onibreekt.

Slappe paarden worden door het verblijf in de weide zonder bijvoer nog slapper, al mogen zij ook dikker worden.

Menig remontepaard is tengevolge van het lange verblijf in de weide zoo krachteloos geworden, dat het dit nimmer te boven komt en zijn leven lang een sukkel blijft.

Uit het voorgaande blijkt hoe hoog noodig het is dat de aankoop, opvoeding, dressuur, training en het gebruik der paarden, welke zaken elkaar zoo sterk beïnvloeden en op elkaar ingrijpen, volgens een vast systeem geregeld zijn en dat persoonlijke inzichten hierin geen verandering mogen brengen, daar wijziging in het eene terstond op het geheel inwerkt. Den gang van zaken moet men zich voorstellen als dien van een uurwerk, men kan hierin geen enkel onderdeel wijzigen, zonder dat zulks nadeeligen invloed heeft op het geheel, op den gang van het werk.

Het tekort aan paarden, dat voortdurend bij de onderdeelen bestaat, heeft nog bovendien het nadeelige gevolg, dat niet altijd voldoende rekening wordt gehouden met hetgeen is voorgeschreven betreffende de jonge paarden. In het Cavalerie-Reglement 1914, 1^e deel, 42 wordt gezegd: „Ook de voltooiing der africhting van de in het eskadron overgegene remontepaarden wordt dadelijk na den overgang der paarden, met ernst ter hand genomen”, en „Beneden den 7-jarigen leeftijd nemen de paarden slechts bij hooge uitzondering deel aan groote oefeningen, namelijk slechts dan als zij volkomen op kracht zijn” en

in het voorschrift tot africhten der Cavaleriepaarden blz. 140 en 141: „Zij blijven evenwel, totdat de africhting in haren geheelen omvang als voltooid kan worden beschouwd als: *jonge paarden onder een bijzonder toezicht aan een afzonderlijke behandeling onderworpen*” en

„lichaamskrachten en gangen moeten verder ontwikkeld worden, zoodat zij, *na den zevenjarigen leeftijd bereikt te hebben*, in staat zijn om gedurende langen tijd den zwaren arbeid bij de veldeskadrons vereischt, te volbrengen”.

Uit het herhaaldelijk wijzen op: „het voltooiën der africhting” blijkt, in verband met het bepaalde omtrent den zevenjarigen leeftijd, dat de africhting bij het verlaten der depots dus *niet* als voltooid mag worden beschouwd.

Gaat men nu na dat door het in dressuur nemen van 4-jarige paarden, deze veelal op hun 5de jaar in het eskadron komen, dan is het duidelijk dat ook hierdoor het tekort aan voor den *geheelen* dienst geschikte paarden nog grooter wordt, en daardoor van de jonge paarden dikwijls diensten worden gevraagd, waarvoor zij nog niet voldoende krachtig zijn.

Terecht acht onze africhting en ook vele buitenlandsche het paard eerst op zijn 7de jaar geschikt voor alle diensten in het eskadron.

In het kort willen wij nagaan, welke deze diensten kunnen zijn.

Het troepenpaard draagt, den huzaar in veldtenue slechts op 75 K.G. berekenende, $75 \text{ K.G.} + 42 \text{ K.G.} = 117 \text{ K.G.}$ terwijl

het in gewone omstandigheden 20 K.G. minder draagt, dus 97 K.G.

Volgens sommige hippologische schrijvers is 120 K.G. de maximum-belasting, die het rijpaard mag dragen; anderen geven op dat het paard niet meer moet dragen dan $\frac{1}{6}$ of $\frac{1}{6}$ van zijn eigen gewicht. Volgens dit laatste zou dus het troepenpaard minstens 5×117 K.G. moeten wegen of 585 K.G., een gewicht dat het zeker zelden of ooit zal bereiken, daar het gemiddeld gewicht ± 450 à 500 K.G. is.

Nu zijn zulke getallen altijd min of meer theoretisch, daar twee paarden van ongeveer gelijken bouw, toch niet gelijk van draagkracht behoeven te zijn; het draagvermogen hangt voor een deel af van het individu en het vermogen om, onder zwaar gewicht, snellen arbeid te verrichten veelal van den graad van bloed, die het paard bezit. Intusschen kan uit deze opgaven der gewichten vrijwel worden nagegaan dat het paard volkomen uitgegroeid en op kracht moet wezen om dit gewicht zonder nadeel te dragen, wat bovendien nog nader bevestigd wordt, indien men nagaat den arbeid die van de paarden kan gevergd worden.

Onze Cavaleriebrigade hield een driedaagsche oefening onder volle bepakking waarbij respectievelijk per dag 70 K.M., 40 K.M. en 78 K.M. werden afgelegd, te zamen 188 K.M. of 63 K.M. gemiddeld. Een Duitsche Cavaleriedivisie legde in 5 opvolgende dagen af 318 K.M. evoneens gemiddeld 63 K.M.

Een Fransche Cavaleriedivisie macheerde in 6 marschdagen en een rustdag 335 K.M. of 56 K.M. gemiddeld.

Het cavaleriepaard moet 2 à 3 K.M. in langen galop kunnen afleggen en dan nog genoeg kracht hebben voor het handgemeen en voor de vervolging.

De Fransche instructie zegt :

dat het paard op goed terrein 10 K.M. in draf of 6 K.M. in galop moet kunnen gaan zonder *op* te zijn ;

dat een eskadron $7\frac{1}{2}$ K.M. in snellen gang, draf en galop, moet kunnen afleggen en dan kracht genoeg hebben om een charge door te voeren.

Wij spreken hier niet van de prestaties, die bij officierspatrouilles of afstandritten zijn getoond, doch uitsluitend

wat van grootere of kleinere cavalerieafdeelingen mag worden gevergd.

Het gewicht dat het artilleriepaard moet dragen is voor het bijdehandsche achterpaard met veldtenue omstreeks 120 K.G., den man op 85 K.G. berekend, bij gewoon tenue iets minder. Voor het vandehandsche achterpaard is dit verschil grooter; veldtenue 54 K.G., gewone tenue 29.5 K.G.

De bespanning van 6 paarden heeft bij volledig uitgerusten vuurmond te trekken 1940 K.G. en met 3 kanonnières bijna 2200 K.G., welke getallen voor den caisson zijn 2025 K.G. en 2275 K.G.

Bij beschouwingen over de mogelijke snelheid van Veld-artillerie en den afstand die zij moet afleggen, dient men vooral in het oog te houden dat een bespanning niet meer kan presteeren dan het minst goede paard uit de bespanning en dat zij zich daarnaar heeft te regelen. Valt bij den ophelderingdienst of bij een charge van Cavalerie een paard uit, dan is dit een eenheid die mankeert, maar het geheel wordt daardoor niet sterk beïnvloed. Geheel anders is dit bij Artillerie; valt een paard van de bespanning of kan het niet meer mee, dan moet zich daarnaar het geheele stuk regelen en komt het tot stilstand. Op nauwe wegen, zooals in onze polders, kan door zulk een voorval een geheele batterij worden opgehouden.

De Commandant van een onzer regimenten Veld-artillerie zeide mij onlangs:

„Het zou een onvergeeflijke fout zijn, indien men den opmarsch naar de plaats waar men in batterij moet komen, zoo snel had verricht dat de paarden uitgeput zouden zijn en niet meer in staat de stukken of caissons op moeilijk terrein of zwaar zand naar hun plaats te brengen.”

De Artilleriecommandant verkeert dan ook in een ander geval dan de Cavaleriecommandant. Deze laatste kent zijn paarden, weet wat zij kunnen presteeren, daar hij het soort en hun trainingtoestand kent, dus juist weet wat hij kan vergen. De Artilleriecommandant weet dit in den aanvang der mobilisatie volstrekt niet; hij heeft te veel paarden van allerlei soort, die hij niet kent en waarvan hij dikwijls

de herkomst niet weet. Hij dient zich dus zoo spoedig mogelijk op de hoogte te stellen van hetgeen zij kunnen verrichten en zich daarnaar regelen.

Hieruit volgt dus vanzelf de conclusie dat:

hoe beter, krachtiger en volhardender het soort paarden is, dat in het land wordt *gefokt* en waaruit de vordering *moet* plaats hebben, des te beter kan de Artillerie haar taak ten uitvoer brengen.

Er wordt hier met opzet gesproken van „in het land gefokte” paarden, daar onder de thans gevorderde paarden vele voorkomen die, uit andere landen afkomstig, op het oogenblik der mobilisatie in Nederland aanwezig waren en in handen van handelaars of particulieren, maar waarvan men niet de minste zekerheid heeft dat zulke bij een volgende mobilisatie, eveneens zouden kunnen worden gevorderd.

Een paar voorbeelden van hetgeen van de artillerie-paarden kan gevergd worden volgen hier:

„In den Haag is de Veld-artillerie bij herhaling gealarmeerd, en rukten de batterijen, door vooraf genomen maatregelen, in buitengewoon korten tijd uit.

Zoo werd een afstand

van 11 $\frac{1}{2}$ K.M. afgelegd in 1 u. 5 m.
„ 13 $\frac{1}{2}$ „ „ „ 1 u. 20 m.
„ 16 $\frac{1}{4}$ „ „ „ 1 u. 35 m.
„ 19 $\frac{1}{4}$ „ „ „ 2 uur,

Bij elk dezer oefeningen kwamen de paarden in uitstekende conditie aan en zouden in staat geweest zijn tot het in stelling brengen in zwaar terrein”¹⁾.

De gewichten door de paarden der Rijdende Artillerie te dragen zijn, wat het bijdehandsche paard betreft, vrij wel dezelfde, terwijl 't vandehandsche, dat in plaats van met zadel, met paksingel is getuigd, aanzienlijk minder heeft te dragen.

Wat groote marschen aangaat, zoo deed de Rijdende Artillerie in 1908 en 1909 telkens een 3-daagsche, waaraan schiet-oefening en tactische veronderstelling waren verbonden.

Die van 1909 had bij groote hitte plaats; afgelegd werden den eersten dag 40, den tweeden 53 en den derden

¹⁾ Mededeeling van bovengenoemden Commandant

69 K.M. Het was voor de paarden ongetwijfeld een zware opdracht, die echter zelfs onder zulke moeilijke omstandigheden, zeer goed slaagde.

De diensten welke in oorlogstijd van de paarden worden gevraagd, zullen nog moeilijker zijn, terwijl zij bovendien verzwaard worden door de omstandigheden waaronder zij geveerd worden. Rust- en voertijden zijn veelal ongeregeld en te kort, het voer matig van kwaliteit en karig, bovendien laten stalling en verzorging te wenschen over en moeten de paarden menigmaal bivakkeeren terwijl de toestand der wegen spoedig slecht wordt.

Wij hebben bij een en ander stil gestaan om te doen uitkomen hoe onmogelijk het is voor jongere paarden, van 5 à 6 jaar, die dus nog niet volkomen uitgegroeid of volwassen zijn, om deze diensten te presteeren zonder nadeel voor hun lichaamsgestel. Aan het te vroeg gebruik van het paard schrijven wij voor een deel het feit toe, dat er in het leger tal van paarden voorkomen, die reeds op het 7de of 8ste jaar in voorkomen en beenen het beeld toonen van een oud troepenpaard; paarden die steil in de kogels staan of daarover heen gaan, pas uit den stal komende een bekrompen draf gaan, bij wendingen op harden grond loopen alsof zij gevoelig zijn in de hoeven, wier rugspieren zijn weggetrokken enz.

Dit kan alleen worden voorkomen door de paarden niet vóór hun 7de jaar aan de zware diensten te doen deelnemen, zooals ook in den geest ligt van de voorschriften, door hen geleidelijk te trainen en door bij de officieren en het kader de kennis van de training, van het gebruik en de verzorging van het paard en van al wat daartoe behoort meer te ontwikkelen. Het waarnemingsvermogen dient geoefend en de kennis van het paard ontwikkeld, want alleen daardoor zal men in staat zijn den lichaamstoestand van zijn paarden te beoordeelen en weten wat zij in den toestand, waarin zij zijn, al of niet kunnen presteeren.

Om het te kort aan paarden in de organieke sterkte te voorkomen, zullen maatregelen moeten worden ge-

nomen, waardoor de gebreken, die wij zooeven bespraken, worden weggenomen.

Aannemende dat uit de statistiek, van den diensttijd der paarden welke dient gemaakt te worden, doch welke tot nog toe, meenen wij, niet bestaat, gebleken is dat de paarden gemiddeld 10 jaar voor den dienst te velde geschikt zijn, dus 10 jaar kunnen dienst doen, dan moet jaarlijks $1/10$ van de organieke sterkte van het eskadron worden hernieuwd en $1/10$ op reform worden gesteld. Indien de remonte-commissie nu echter slechts aankocht $1/10$ van de organieke sterkte dan zou dit te weinig zijn, daar ook rekening moet worden gehouden met het procent paarden, hetwelk wordt afgevoerd bij het Remontedepot en de depots, met den aankoop door officieren en met enkele onverwachte voorvallen.

In Duitschland gaat men als volgt te werk, waarbij wij een gewoon jaar nemen zonder legeruitbreiding. Men schaft aan $1/10$ der organieke sterkte, waardoor enkele jaren geleden moesten worden aangekocht 10.000 remonten; hier aan wordt toegevoerd 5 %, zijnde het procent waarop de verliezen in de Remontedepots worden begroot, en 300 paarden voor bijzondere aanvulling bij buitengewone verliezen aan dienstpaarden: „Zur Gewährung besonderer Aushülfen bei aussergewöhnlichen Verlusten an Dienstpferden”.

Bij een organieke sterkte van 100.000 paarden bedraagt het aantal aan te koopen remonten dus $10.000 + 500 + 300 = 10.800$.

Het verliesprocent in ons Remontedepot was in het tijdperk 1898 tot 1908 4.4 % en rekt men dat bij de depots op 1.6 %, dan zouden dus volgens dit systeem, waarmede wij het volkomen eens zijn, voor Nederland moeten worden gekocht, de organieke vreessterkte op 6000 paarden gerekend, $600 + 36 + 18 = 654$ paarden. Elk onderdeel ontvangt nu $1/10$ van zijn organieke sterkte aan paarden en moet een gelijk aantal op reform stellen. Op die wijze zou elk onderdeel, eenmaal op de sterkte zijnde, dit blijven mits... geen paarden uit den troep door officieren mochten worden gekocht.

Daar het moeilijk is om uit den handel voor matigen ja zelfs voor hooger prijs een goed dienstpaard te verkrijgen,

zouden velen, door zulk een maatregel worden gedupeerd. Wij meenen dan ook dat het Rijk de officieren in de gelegenheid moet blijven stellen, zich tegen billijken prijs een rijkspaard aan te schaffen, dat geschikt is voor den arbeid, die er van gevegd mag worden. Hiervoor moet dan een afzonderlijke officiersremonte worden ingesteld.

Men zal des te beter hiervan de noodzakelijkheid begrijpen, als men weet dat bijv. in 1910 70 paarden aan officieren werden verkocht, dat de organieke sterkte was 4652 en het aantal aangekochte paarden $456 + 70 + \text{extra aankoop voor verkochte paarden } 42 = 568$, welke 70 echter bestemd waren voor aanvulling van de opgerichte mitrailleurafdeeling.

De aankoop had moeten zijn $466 + 28 + 14 + 70 + 70 = 648$.

Men ziet dus dat, indien de remonteering op den tegenwoordigen voet geschoeid blijft, het tekort aan paarden chronisch zal blijven.

De verkoop van rijkspaarden aan officieren dient derwijze te worden geregeld, dat de organieke sterkte daaronder niet lijdt.

Het gemiddeld voor dien verkoop benodigde aantal afgerichte paarden moet dus *boven* de organieke sterkte aanwezig zijn ¹⁾.

Nog dient er een ander aantal afgerichte paarden voor bijzondere verliezen bij de onderdeelen aanwezig te zijn.

Het zou noodig zijn dat deze beide groepen reservepaarden vereenigd waren en dat alleen daaruit kon worden gekozen, waardoor niet telkens de beste paarden uit eskadron en batterij door officieren zouden worden overgenomen. Onder deze paarden moesten verschillende categorieën vertegenwoordigd zijn, naarmate de eischen welke in de verschillende wapens aan de officiersdienstpaarden moeten worden gesteld. Bovendien zou men aan de officieren der bereden wapens kunnen toestaan een rijkspaard aan te schaffen uit hun eigen

¹⁾ Er is een tijd geweest, dat aan de Rijschool, die toen nog in Venlo was, paarden werden afgericht voor hoofdofficieren. Deze waren echter, naar wij meenen, niet boven de sterkte. Na eenige jaren is ook deze maatregel weer opgeheven.

eskadron of batterij, en den hoofdofficieren uit hun eigen afdeeling of regiment, welk paard dan terstond moest worden vervangen door dat, waarop de bedoelde officier recht van aanschaffing uit de reserve zou hebben gehad.

Wij geven slechts in groote trekken weer hoe hierin te voorzien ware, er zijn nog tal van zaken welke bovendien bepaald zouden moeten worden.

. . .

Wat het remontedepot betreft, aldaar dient de stallingruimte zooveel te worden uitgebreid dat de aan te koopen paarden niet meer naar de weiden behoeven te worden gezonden, maar onmiddellijk naar Milligen kunnen gaan (hieraan is reeds een begin van uitvoering gegeven). Daardoor wordt de Iersche commissie in staat gesteld haar aankopen wat vroeger te beginnen en zoo de eerste keuze te hebben.

De ligging der nieuw te bouwen stallen dient zoodanig te worden gekozen, dat de nieuwe paarden en hun verzorgers niet in aanraking komen met de paarden welke naar de depots zullen vertrekken, teneinde deze zooveel mogelijk voor ziekten te vrijwaren, welke door de jongere paarden zouden kunnen worden medegebracht.

Door deze te nemen maatregel zal het sterftcijfer in het Remontedepot verminderen, de ontwikkeling der paarden worden bevorderd en hun krachtstoestand verbeteren, terwijl het verblijf der paarden zou kunnen worden verkort, in elk geval het tijdstip vervroegd waarop zij onder den zadel kunnen komen.

Als tijdstip van vertrek der paarden uit het Remontedepot naar de depots zou Juli het meest geschikt zijn. De paarden kunnen dan bijna altijd in een goede conditie zijn en geschikt om in africhting te komen. Ook voor de depots, mits deze naar eisch waren gelegen en ingericht, is dit het gunstigste tijdstip daar de jonge paarden dan nog eenige maanden training en voorloopige dressuur in de open lucht kunnen hebben, om daarna, gewend aan dragen en gaan in natuurlijke houding, krachtig geworden door beweging in de

open lucht, beter geschikt te zijn voor de verdere dressuur, welk toch in de wintermaanden voor een deel in de manège plaats zal vinden.

Onze tegenwoordige depots zijn bijna zonder uitzondering slecht gelegen en ingericht, daar er in de onmiddellijke nabijheid der stallen en manèges geen voldoende ruime, beschut gelegen terreinen met goeden bodem zijn en de stalruimte te gering is, zoodat de jonge paarden van het Remontedepot komende niet kunnen worden gestald, alvorens de anderen afgericht en naar de regimenten zijn gezonden en voor deze laatsten daar geen plaats is als de aanstaande reformpaarden blijven tot na de manoeuvres.

Wel zou het tijdstip van het vertrek der paarden van het Remontedepot naar de depots op October kunnen blijven gesteld, doch dan zou de voorloopige dressuur in Milligen moeten plaats hebben ¹⁾ en zou daar moeten worden gezorgd voor een behoorlijk verblijf voor de officieren, het kader en de remonteberijders, want zooals het rapport van de Staatscommissie zegt: „Die inrichting maakt in vele opzichten *een armelijken indruk*”.

Heeft de voorloopige africhting van 1 Juli tot October te Milligen plaats, dan is het tijdstip van overgang van daar naar de veel warmere stallen toch altijd minder gewenscht, daar de paarden dan eerder kou vatten. Bovendien doet het niets af aan de noodzakelijkheid van goede terreinen in de onmiddellijke nabijheid van stallen en manège en de verkeerde ligging der tegenwoordige depots, want zelfs al heeft de dressuur grootendeels in de manège plaats, zoo moeten toch dagelijks zulke terreinen ter beschikking zijn en de paarden ook daar worden gereden zoolang het weer dit toelaat. Dressuur en training moeten steeds samengaan.

Met het oog op het gebrek aan goede remonteberijders zijn reeds van verschillende zijden voorstellen gedaan om ook hierin te voorzien. Dit zou mogelijk zijn door verbeter-

¹⁾ Door mij als Directeur te Milligen werd reeds in 1906 gevraagd om hiernede op kleine schaal een proef te nemen hetgeen echter, tengevolge van een wisseling van inspecteur, toen niet tot uitvoering is gekomen.

ring van de positie der remonteberijders en vergunning tot huwen of wel door het aannemen van burgerremonteberijders uit personen, die vroeger als zoodanig goed hebben voldaan.

Alvorens verder te gaan willen wij hier nog even stilstaan bij den tijdduur der dressuur en bij de noodzakelijkheid de krachten der jonge paarden te ontwikkelen, door beweging in de open lucht en het rijden op rechte lijnen, waarvan wij reeds meer dan 30 jaar een beslist voorstander zijn.

Wanneer wij enkele voorschriften voor dressuur in andere legers opslaan, dan zullen wij zien hoe daar over deze zaken wordt gedacht.

Het Deutsche „Reitvorschrift” van 1912 onderscheidt jonge en oude remonten, terwijl de laatste eerst in het eskadron worden „ingesteld” tegen het einde van Maart van het tweede jaar dat zij uit het Remontedepot zijn, wat op 1 Juli plaats heeft. De dressuur duurt dus 21 maanden, terwijl slappe of andere paarden, welke in dressuur achterbleven, voor een 2e jaar bij de jonge remonten kunnen blijven.

Slechts enkele van de paarden, die in het eskadron zijn „ingesteld”, maken de manoeuvres mede; bovendien worden de paarden, welke in hun 3e dienstjaar zijn, in een afzonderlijke rijafdeeling geplaatst en aan goede ruiters gegeven om hun verdere „Ausbildung” te bevorderen.

Het Fransche voorschrift van 1912 verdeelt de africhting in „débouillage” en „dressage” en rekt van 1 October tot 1 October van het 2e daarop volgende jaar, dus twee volle jaren.

Verder zegt het o. a.:

„Zoodra het paard den ruiter willig draagt, moet worden begonnen het in conditie te brengen. Dit heeft zonder interruptie het geheele jaar door plaats, tot het vertrek naar de manoeuvres, en als dit mogelijk is steeds buiten.

Het is ontegenzeggelijk dat het paard in de open lucht en op rechte lijnen gereden het spoedigst op kracht komt. De eerste lessen hebben in de manège plaats” .. enz.

Het Belgisch voorschrift van 1907 zegt o. a.:

„De arbeid in de open lucht is een werkelijk entrainement. Het heeft ten doel aan de jonge paarden de noodige kracht

en buigzaamheid te geven om met goed gevolg tot de eigenlijke dressuur te kunnen overgaan."

Op een andere plaats, het doel der „débouillage" besprekende, zegt het o. a.:

„dit heeft het groote voordeel de paarden in volle conditie te brengen, door opklimmenden en geregelden arbeid in de buitenlucht. Bij uitzondering wordt in de manège gereden, indien het weer dit noodzakelijk doet zijn."

Wij behoeven hieraan eigenlijk niets toe te voegen dan dat wij overtuigd zijn, dat alleen op deze wijze krachtige legerpaarden worden verkregen, die niet vóór hun tijd versleten zullen zijn.

Het tijdstip van den aanvang der dressuur der paarden, dat van hun indeeling bij het eskadron en dat, waarop zij voor alle diensten kunnen worden gebruikt, houden natuurlijk innig verband met de maand waarop zij het Remontedepot kunnen verlaten, hun leeftijd, de gelegenheid training en dressuur te doen samengaan en den gemiddelden tijdduur voor de africhting benodigd.

Wij zouden te uitgebreid worden, indien wij ook dit in extenso wilden bespreken, doch het is beslist noodig dat hierbij een vast systeem worde voorgeschreven, waarvan slechts dan mag worden afgeweken indien er zich buitengewone omstandigheden voordoen als besmettelijke ziekte, mobilisatie of iets dergelijks.

Het is voor den juisten en geregelden gang van zaken noodig, dat er een nauw verband bestaat tusschen het Remontedepot, de depots en de Rijschool en dat deze elkaar aanvullen, ten einde te bereiken dat eskadrons en batterijen naar eisch bereden zijn en dit blijven en de paarden niet langer in het Remontedepot verblijf houden, dan noodzakelijk is.

Naar aanleiding van het voorafgaande komen wij tot de volgende conclusies:

1°. Er dient een vast systeem van remonteering te worden aangenomen, geschoeid op de leest van het Duitsche, waardoor elk onderdeel op een vast tijdstip aanvulling van paarden ontvangt, het aantal gelijk aan $\frac{1}{10}$ der organieke sterkte. Een gelijk aantal wordt afgevoerd.

2°. Voor buitengewone verliezen moet een reserve zijn van afgerichte paarden, welke jaarlijks wordt aangevuld.

3°. Er dient een afzonderlijke officiersremonte te zijn, waartoe het gemiddeld aantal paarden dat jaarlijks door officieren wordt overgenomen, boven de organieke sterkte en afgericht, aanwezig is.

Deze beide reserves worden te zamen gebracht, liefst bij een der depots Cavalerie.

4°. Uitbreiding is noodig van de stallingruimte in het Remontedepot met afzonderlijk gelegen zomerstallen en wat daarbij behoort, zoodat de nieuw aangekochte paarden niet naar de weide behoeven en afzonderlijk kunnen gehouden worden. Hierdoor zal waarschijnlijk het gemiddeld verblijf der paarden tot 15 maanden kunnen worden teruggebracht.

5°. De depots dienen zoodanig geplaatst te worden dat er meer dan *voldoende* stallingruimte en ruime rijbanen zijn, terwijl in de onmiddellijke nabijheid een goed, rustig en beschut gelegen terrein aanwezig is, zoodat van den aanvang der dressuur deze gepaard kan gaan met beweging in de open lucht en training.

6°. Geleidelijke voorziening in het gebrek aan geschikte remonteberijders door verbetering van positie of aanstelling van niet militaire remonteberijders.

7°. Vast systeem van africhting, gegrond op het vormen van gehoorzame, volhardende en getrainde militaire paarden. In verband hiermede moet bij officieren en kader de kennis van het paard, zijn verzorging en gebruik worden ontwikkeld.

8°. De Remontecommissie dient zooveel mogelijk permanent te zijn en het verdient aanbeveling hierin zoo mogelijk den Directeur van het Remontedepot te benoemen.

9°. Streng moet de hand worden gehouden aan de bepalingen omtrent den leeftijd en de krachten der paarden, alvorens ze in dressuur te nemen of voor zware diensten te gebruiken, alsook aan die betreffende de afzonderlijke behandeling der bij de eskadrons nieuw aangekomen paarden. De geheele dressuur en de training, de voorloopige daaronder begrepen, duurt op deze wijze minstens 2 jaar, zooals ook noodig is gebleken.

10°. Bij wijziging van de organisatie dient de noodige aanvulling zoo spoedig mogelijk plaats te hebben.

11°. Er dient een statistiek te worden bijgehouden van den tijd dat de paarden *geschikt* zijn gebleven voor hun dienst in eskadron of batterij. Tevens moet de geschiedenis der remonteering worden bijgehouden, ten einde te voorkomen dat vroeger gemaakte fouten andermaal worden begaan en om te kunnen nagaan, waarom wijzigingen noodzakelijk waren.

12°. Het verdient aanbeveling dat het Remontedepot, de depots en de Rijsschool niet ver van elkaar liggen en in nauw verband tot elkaar staan, opdat de opleiding van paarden en ruiters op stelselmatige en eenvoudige wijze plaats vinde.

* *

Wij bespraken tot nu toe uitsluitend de remonteering in tijd van vrede en gaven daarbij aan welke wijzigingen daarin noodzakelijk gebracht moeten worden, ten einde het resultaat te verkrijgen dat, indien eenmaal de onderdeelen compleet zijn aan paarden, zij voortdurend op hun organieke sterkte blijven, er van een *tekort* geen sprake meer kan zijn en een kern van krachtige, militaire paarden wordt verkregen, volkomen voor hun taak geschikt,

Thans nog een en ander over de aanvulling bij mobilisatie en het beschikken over een reserve in oorlogstijd.

Geen enkel land heeft in vreedstijd al de benoodigde paarden voor mobilisatie en dit is ook in ons land niet het geval. Dit zou te hooge uitgaven tengevolge hebben en er zou geen arbeid voor de paarden zijn.

Volgens de mededeelingen van den Directeur van het Remontewezen op het landhuishoudkundig congres te Amersfoort, (zie N. C. van 15 September en „Het Paard” van 24 September 1915,) is de vordering geslaagd en heeft men de 12200 paarden, die noodig waren voor de mobilisatie, verkregen. Van deze paarden waren 1000 zware paarden (trekpaarden), 5 à 600 bestemd voor rijpaard en dus de overige 10500 voor Artillerie en treinen. Ook werd medegedeeld dat de jaarlijksche vredesremonte ± 650 bedroeg, waarvan ± 400 voor de Cavalerie en ± 250 voor de Artillerie.

Men ziet dat het aantal benoodigde paarden bij mobilisatie aanzienlijk is, waaraan het wellicht kan worden toegeschreven dat ook 4- en 5-jarige paarden zijn gevorderd, uit vrees dat het benoodigde aantal niet zou kunnen worden verkregen. Die 4- en 5-jarige, zelfs vele 6-jarige paarden, al mag er ook een enkele uitzondering wezen, zijn evenwel niet geschikt voor een veldtocht. Hier blijkt tevens het groote verschil, dat er bestaat in de beoordeeling der paarden bij de aanschaffing in vreedestijd en bij die voor mobilisatie.

In het eerste geval wenscht men een paard dat, na rationeele africhting, in staat is zijn dienst 10 jaar naar eisch te verrichten; in het tweede een, dat onmiddellijk dienst kan doen en dit eenige maanden volhouden.

Een enkel voorbeeld kan dit wellicht het beste toelichten.

Een 4-jarig paard dat goed gebouwd is, goede gangen en geen gebreken toont, zal voor de vredesremonte worden aangenomen, zelfs indien het slap is; zulk een paard zou bij mobilisatie niet te gebruiken zijn en worden afgekeurd, terwijl men een ander, dat krachtig is en in goede harde conditie, doch wiens beenen reeds aantoonen dat het veel diensten heeft bewezen, uitstekend voor een veldtocht zal kunnen gebruiken, doch niet in gewone tijden zou koopen, omdat men overtuigd is dat het geen 10 jaar dienst zal kunnen doen.

Het best gebouwde, franiste paard, dat slap is, zal voor onmiddellijk gebruik niet in aanmerking mogen komen en een 8-jarig, gewoon, reeds min of meer in de kogels versleten stalhouderspaard, dat goed in de haver en flink in conditie is, zal dan de voorkeur verdienen.

De taak van den *Remonte*-officier in vreedestijd is: beoordeeling van het paard om te beslissen of het, na te zijn uitgegroeid en afgericht, een geschikt dienstpaard voor Cavalerie of Artillerie zal zijn; die van den *vorderings*-officier: te beoordeelen of het voorgebrachte paard terstond en voor eenigen tijd naar eisch militairen oorlogsdienst zal kunnen verrichten en voor welken dienst het thans geschikt is.

Bij voorkeur vordert men paarden, waarin haver zit en die aan arbeid gewoon zijn, in vreedestijd daarentegen paarden,

waarvan men in de toekomst goede verwachting heeft.

Beide takken zijn hoogst moeilijk al zijn zij verschillend en voor beide zaken moet men kenner zijn van het militaire paard en veel ervaring hebben.

* * *

In vreedestijd is Nederland voor $\frac{3}{4}$ zijner remonteering en voor zijn officierspaarden afhankelijk van het buitenland.

Bij mobilisatie of bij een eventueelen oorlog is het geheel afhankelijk voor zijn Cavalerie en de overige rijpaarden, van de welwillendheid van Engeland of wellicht van een ander land en van het aantal rijpaarden toevallig in het bezit van Nederlandsche particulieren of handelaren. Deze beide bronnen zijn onvoldoende, want bij naderend oorlogsgevaar verbiedt het buitenland den uitvoer en het in Nederland aanwezige aantal rijpaarden is gering en hangt af van mode en van meer of minder lust tot paardrijden. Toch dient juist op zulk een tijdstip een ruime bron van goede rijpaarden boven de 6 jaar te bestaan, niet alleen om daaruit te putten voor de noodige aanvulling, maar ook om daaruit een vrij aanzienlijke reserve te vormen, teneinde eventueel teljden verliezen te herstellen.

Deze verliezen zijn niet gering. Men berekent dat Cavalerie in de eerste drie dagen van een veldtocht, zonder verliezen door den vijand, maar door marschen enz. minstens 10 % paarden verliest of achterlaat. Deze moeten onverwijld worden aangevuld.

De geallieerden hebben alleen in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika sinds het uitbreken van den oorlog 425.000 paarden en muilieren gekocht en, zooals wij reeds zagen, moest in den Transvaalschen oorlog Engeland aan het aantal in Afrika aanwezige paarden, nog $1\frac{1}{4}$ maal zooveel toevoegen en aan het einde van den oorlog was ook daarvan een groot aantal geheel onbruikbaar.

Door verwaarloozing van de fokkerij van een paar geschikte inlandsche paardesoorten in Nederlandsch-Indië is het leger daar voor zijne remonteering eveneens afhankelijk van het buitenland geworden en genoodzaakt zich in Australië te remonteeren. Bij den aanvang van den tegenwoordigen

oorlog werd daar de uitvoer van paarden verboden en is men verplicht geweest een minder soort paarden, voor meer geld, in China te koopen. Een overeenkomstig geval zal zich thans ook in Nederland voordoen, dat genoodzaakt zal wezen zijn rijpaarden in Amerika te koopen, daar voor Ierland de uitvoer is verboden.

Ten einde op den duur aan dezen noodlottigen toestand een einde te maken, onafhankelijk te zijn van het buitenland voor remonteering en bij oorlogsgevaar te kunnen beschikken over een voldoende aantal geschikte rijpaarden boven 6 jaar, is het een onafwijsbare eisch, dat getracht moet worden in ons land een zwaar rijpaard te fokken.

Dit paard, het paard „à deux fins”, wordt in alle landen gezocht, vertegenwoordigt een flinke waarde, is geschikt voor het landbouwbedrijf op niet te zwaren grond, de 1e soort wordt duur betaald, terwijl ook de 2e soort in het algemeen geschikt voor de remonte zal zijn.

Om dit paard te fokken, dienen daarvoor geschikte merries gedekt te worden door halfbloed- of volbloedhengsten. Zoo verkrijgt men een halfbloedteelt, waarin door volbloed telkens op nieuw staal moet worden ingebracht.

Nu zou het meest logisch middel om tot deze teelt te komen invoer van halfbloedfokmateriaal zijn, en wel van hengsten en merries uit Hannover, omdat aldaar bodem, klimaat en bedrijf met sommige deelen van ons land overeenkomen en de fokkerij van het zware rijpaard daar zeer goed is geslaagd. Er bestaat echter niet de minste kans nu of in de eerste jaren genoeg geschikt fokmateriaal uit Hannover, Engeland of Frankrijk te kunnen invoeren, zoodat men genoodzaakt zal zijn het halfbloedmateriaal in Nederland zelf te fokken en daartoe te gebruiken zware volbloedhengsten met daarbij passende merries.

Volbloed fokmateriaal is in Engeland te koop en de uitvoer er van werd naar verschillende geallieerde en neutrale landen toegestaan.

Als passende merries bij volbloed-hengsten, komen in aanmerking Iersche en enkele gerequireerde, ingevoerde en hier gefokte exemplaren.

Hoewel deze merries niet *geheel* aan het type rijpaard behoeven te voldoen, moeten zij toch enkele „points” bezitten, en wel: goeden en goedliggenden schouder, behoorlijk ontwikkelde schoft, krachtige, breede lenden en vierkante, lichte beweging. Wel is het een nadeel dat men van de afstamming der door ons genoemde merries meestal niet op de hoogte zal zijn, doch van de Iersche troepenpaarden weet men vrij zeker dat zij afkomstig zijn van volbloed- of halfbloedhengsten en dat de moeders behooren tot het Iersche halfbloed-jachtpaard of tot het Iersche trekpaardsoort. Bovendien heeft men van de halfbloed rijpaardensoorten eerst in den laatsten tijd stamboeken aangelegd en heeft men geen andere keus.

In Nederland bestaan geen groote stoeterijen, terwijl de bestaande toestanden noch voor zulke, noch voor staatsstoeterijen gunstig zijn. De Staat behoeft dan ook niet zelf te fokken, doch wel zal het noodig blijken, dat hij, om de fokkerij van het rijpaard te bevorderen, half- en volbloedhengsten aanschaft, deze onder voorwaarden aan fokkers afstaat in streken, waar het zware rijpaard kan worden gefokt, en enkele superieure dieren zelf houdt.

De als geschikt aangewezen merries kunnen door het Departement van Oorlog in die zelfde streken aan fokkers tegen matigen prijs en onder bindende bepalingen worden afgestaan.

Op die wijze zal men nog slechts een klein aantal remonten krijgen, doch men legt zoo den grondslag voor een rijpaardfokkerij en verkrijgt wellicht eenige goede halfbloedhengsten.

Zooals werd gezegd, moet telkens in de halfbloedfokkerij „staal” worden ingebracht door volbloed, zoodat daar waar de halfbloedfokkerij wil bloeien en zich ontwikkelen, ook volbloed dient gefokt te worden. De in het land geboren volbloedhengsten hebben gewoonlijk een grooteren en beteren invloed op hun nakomelingen dan die, welke volwassen uit een ander land zijn ingevoerd, zoodat de volbloedfokkerij ook, en voornamelijk met het doel op den duur onafhankelijk te worden van het buitenland, in Nederland dient te worden ontwikkeld. Het volbloed zou echter degenereren, indien

niet werd vastgehouden aan het principe, dat het, alvorens tot de fokkerij te worden toegelaten, proeven moet hebben afgelegd. Nu heeft een 200-jarige ondervinding aangetoond, niettegenstaande het feit dat er altijd personen waren die ander soort proeven voorstonden, dat snelheid de toetssteen van deze proeven dient te zijn en dat deze in het openbaar op de renbaan moeten worden afgelegd.

De eindwedstrijd op de baan, welke eerst plaats heeft na onmiddellijke voorafgaande inspanning, brengt al die eigenschappen in werking, welke de gebruikswaarde van het paard voor snelle gangen bepalen, het is de samenwerking van de mechanische, lichamelijke en geestelijke eigenschappen van het dier — te weten: van den bouw en de juiste werking van het mechanisme, van de gezondheid, van de goede werking van verterings- en ademhalingsorganen en van de energie en den wil om al die eigenschappen tot het uiterste in te spannen.

Zoo ongeveer laat zich wijlen Graaf LEHNDORFF uit in zijn „Handbuch für Pferdezüchter”. Deze groote autoriteit op fokgebied en in het bijzonder van de remonte-, volbloed- en halfbloedteelt, die ook buiten het Deutsche Rijk algemeen als zoodanig wordt erkend, eindigt met te zeggen:

„De snelheid (op de baan) is niet het *doel* maar slechts de *maatstaf* voor de proef”. Een gezegde dat wel eens de overdenking waard is voor hen, die altijd spreken over de „dwaasheid om alleen op snelheid te fokken”.

Wil dus volbloed worden gefokt, dan moet het renwezen worden hersteld. De practijk heeft echter bewezen, dat rennen zonder wedden ten doode zijn opgeschreven, zoodat de eerste maatregel welke de Regeering dient te nemen is: opheffing van het totalisatorverbod.

Niet alleen in Nederland heeft de practijk geleerd, dat *zij* gelijk hadden, die tegen dit verbod hebben geprotesteerd en voorspeld dat in dat geval de rennen feitelijk zouden moeten worden stopgezet, de fokkerijen opgeheven, het materiaal uit het land verdreven en tal van personen benadeeld.

In den Staat New-York heeft men hetzelfde zien gebeuren na het verbod op de weddenschappen.

Nu moge men dit verschijnsel betreuren, het feit kan niet worden ontkend en overal, waar men halfbloed-rijpaarden fokt, zijn rennen noodzakelijk.

Zouden wij Nederlanders en met ons de Amerikanen uit den Staat New-York, na het totalisator-verbod dan zooveel beter zijn dan Zweden, Denen, Oostenrijkers, Franschen, Engelschen en Duitschers?

In Nederland berust de fokkerij geheel op het particulier initiatief en dit zal ook wel zoo blijven, doch de Staat dient dit te steunen en mede te werken om het fokken van de paarden, noodig voor het leger, te bevorderen. Zij moet daartoe de hulp inroepen van fokkers en zal goed doen zich in verbinding te stellen met de besturen van de Nederlandsche Harddraverij en Ren-Vereeniging, van de Vereeniging tot bevordering van de Paardenfokkerij in Nederland en wellicht ook met anderen, opdat dezen in daartoe geschikte streken propaganda maken voor de fokkerij van het zware rijpaard en zich met fokkers in verbinding stellen, om dit doel te bereiken.

Ik geloof niet dat de provinciale commissies of de fokkers in het algemeen genegen zijn behulpzaam te wezen tot de bevordering van die teelt, wellicht uit vrees dat daardoor hun bestaande fokkerij zal benadeeld of tenminste minder gesteund worden door de Regeering; daarom willen zij wel steun voor de koudbloed- of voor de tuigpaardfokkerij, doch niet voor een fokkerij van andere richting. Welnu, dien tegenzin moet men trachten op te heffen en practisch doen zien dat de rijpaardenteelt loonend kan zijn en dat zij naast de andere fokrichtingen, in hoofdzaak tuigpaard en Belg, een eervolle plaats kan innemen ten voordeele van ons leger en onze verdediging en financieel ook ten voordeele van den fokker.

In 1912 werden in Hannover door de Duitsehe Remontecommissie 3- en 4-jarige paarden gekocht, het meerendeel van 3 jaar, waarbij de gemiddelde prijs van alle aankopen f 680 was, terwijl tal van de eerste klasse producten voor 2000 mark en hooger aan den handel werden verkocht.

Waarom zouden wij niet kunnen doen wat Hannover kan volbrengen?

Men dient echter in het klein te beginnen, zich niet ongelukkig te gevoelen als in de eerste jaren het aantal aan te koopen Remonten nog gering is, maar men moet trachten slechts dat voort te doen brengen wat goed is. Het komt, vooral in den aanvang, totdat een stam is gevormd, meer uitsluitend aan op qualiteit dan op quantiteit. Is eenmaal de levensvatbaarheid dezer fokkerij bewezen, dan zal zij zich geleidelijk ontwikkelen, evenals dit in ons land is gebleken bij de teelt van het Belgische trekpaard. Het particulier initiatief moet met kracht worden gesteund en men moet dankbaar zijn aan hen, die hierin een voorbeeld willen geven, want aanvankelijk zijn er vele uitgaven die eerst later, indien de fokkerij slaagt, door de inkomsten kunnen worden gedekt.

Het Departement van Oorlog kan verder door aankopen van de gefokte 3-jarige, door premiekeuringen enz. de teelt van het zware rijpaard bevorderen, doch eerst moet een grondslag worden gelegd waarop men kan voortbouwen en moeten verschillende maatregelen, welke ter ondersteuning kunnen dienen, na overleg met genoemde vereenigingen en enkele fokkers worden vastgesteld.

Intusschen is het zeker dat het resultaat, dat men zich voor oogen stelt, nl. „Remonteering van het geheele leger in eigen land” niet in den eersten tijd zal worden bereikt, doch dat daarover tal van jaren zullen heengaan.

Men moet dus wel bedenken „geen oude schoenen weg te gooien, alvorens men nieuwe heeft”.

Dit voorop stellende en in aanmerking nemende het groot aantal paarden dat bij mobilisatie benoodigd is en de uitbreiding van de koudbloedfokkerij ten koste van die van het tuigpaard, dienen tevens maatregelen te worden genomen, waardoor deze laatste fokkerij, uit een oogpunt van 'slands verdediging, worde gesteund.

Om in dit opzicht te slagen zal het Dep. van Oorlog overleg dienen te plegen met het Dep. van Landbouw, doch de primeeringen en andere te nemen maatregelen tot het

steunen dier fokkerij moeten in zooverre wat het Dep. van Oorlog betreft, uitsluitend ten doel hebben het fokken van een paard dat geschikt is voor artillerie-tuigpaard, tenminste daarvoor bruikbaar bij mobilisatie.

Er zijn nog enkele andere maatregelen, welke van belang kunnen blijken en die wij hier zullen opnoemen.

Het Dep. van Oorlog zou, mogelijk langs diplomatieken weg, of wellicht nog beter, door het uitzenden van een paar deskundige personen, zich kunnen vergewissen van hetgeen in andere landen wordt gedaan, om het fokken van het zware rijpaard te bevorderen en welke maatregelen daartoe zijn voorgesteld en werden genomen. Dit geldt zoowel die genomen door de resp. regeeringen als door vereenigingen.

Voorts, oprichting van een vereeniging, die zich ten doel stelt de bevordering van de teelt van het krijgspaard, op den voet als in Frankrijk de „Société du Cheval de Guerre”. Misschien zou het de voorkeur verdienen dat een bestaande vereeniging, zich met dit doel voorloopig een afzonderlijke afdeeling toevoegde.

Een ander middel ter bevordering en tevens om bij mobilisatie over meer rijpaarden te kunnen beschikken, zou zijn aanmoediging en bevordering van het paard- en jachtrijden, o. a. door onder zekere voorwaarden, voor paarden welke uitsluitend tot rijdienst worden gebezigd, vrijstelling van belasting te geven.

Zoo zou kunnen worden aangevangen deze te geven voor paarden van reserve-officieren, voor paarden welke elk jaar minstens een zeker aantal malen in jachten zijn gereeden e. d.

Het zou ons te ver voeren en te uitgebreid doen worden, indien wij al de besproken onderwerpen meer en détail zouden behandelen; bovendien moeten de onderdeelen na onderling overleg worden bepaald mits... het principieele eerst door het Dep. van Oorlog is vastgesteld.

Zoals reeds werd gezegd zal het vele jaren duren, alvorens ook de Cavalerie zich in het land kan remonteeren, Ierland mag geen paarden uitvoeren en in ons land zijn zij niet, dus zal voorloopig elders gezocht moeten worden.

Dit is bepaald noodzakelijk, want hoewel men zich zoo ongeveer heeft kunnen behelpen, al is het niet altijd met het gewenschte materiaal, dit jaar *moeten* er nieuwe remonten aankomen, wil de remonteering niet vastloopen.

Nu zullen in Europa, Azië, Afrika en Australië in den eersten tijd geen remontepaarden zijn te verkrijgen, zoodat men zich tot Amerika zal moeten wenden. De landen welke zich daar op de paardenfokkerij op min of meer groote schaal toelagen zijn Canada, de Vereenigde Staten en Argentinië. Canada zal evenmin als Ierland paarden uitvoeren, blijven dus de V. S. en Argentinië. Beide landen hebben reeds groote aantallen paarden aan de geallieerde legers uitgevoerd. Noord-Amerika o. a. 425.000 paarden en muil dieren; de Argentinische paarden hebben tot nog toe in de landen waar zij voor het leger werden aangeschaft, slechts matig voldaan, de exemplaren, die wij zagen, maakten evenmin een aangenamen indruk maar toch zijn er volhardende en geschikte paarden te vinden; in de V. S. klaagt men over de cavaleriepaarden en tracht men maatregelen te nemen hierin verbetering te brengen, zoodat de omstandigheden waarschijnlijk niet al te gunstig zijn. Intusschen behoeven wij geen groot aantal en is het tevens van belang na te gaan, wat in die landen wordt gedaan ter bevordering van de teelt van het militaire paard.

Het zou daarom noodig zijn zoo spoedig mogelijk, doch na behoorlijke voorbereiding, eene commissie van 2 of 3 officieren naar Amerika te zenden om na te gaan of aankoop in Argentinië of N. Amerika gewenscht is en als dit bevestigd wordt, een zeker aantal remonten te koopen.

Toch zal men goed doen om, indien de omstandigheden het toelaten, zich weder, zooals vroeger, in Ierland te remonteeren totdat dit in eigen land mogelijk is.

Moge dit in de toekomst het geval wezen en moge de teelt van het zware rijpaard een nieuwe bron van inkomsten voor Nederland worden!

Aan het einde van onze bespreking, willen wij nog enkele der door ons besproken punten herhalen, betrekking hebbende op maatregelen, welke o.i. zoo spoedig mogelijk door het

Departement van Oorlog dienen te worden genomen.

Dit Departement stelde alle beschikbare middelen in het werk tot bevordering van het fokken van het zware rijpaard, ten einde op den duur tot het resultaat te komen, dat het leger zich, zoowel in vredes- als in oorlogstijd, voor zijn paarden in het binnenland kan remonteeren en onafhankelijk van het buitenland wordt.

Daartoe moet de volbloed- en de halfbloedfokkerij worden herboren, het totalisatorverbod opgeheven en het Departement zich in verbinding stellen met de reeds meermalen genoemde vereenigingen en met fokkers, die genegen zijn om zich op deze fokkerijen toe te leggen. Het is toch een feit dat, wil deze fokkerij zich ontwikkelen, de eerste eisch daartoe is dat een deel der fokkers er belang in stelt en er belang bij heeft.

Eerst wanneer op deze wijze samenwerking is verkregen tusschen het Departement en het particulier initiatief kan, in overleg met die vereenigingen en fokkers, het geheele plan tot bevordering van de teelt van het zware rijpaard, het paard à deux fins, zoodanig worden vastgesteld dat gunstig resultaat mag worden verwacht.

Met het oog op het groot aantal benoodigde paarden bij mobilisatie en de uitbreiding der trekpaardteelt, zal het noodig blijken dat het Dep. van Oorlog de tuigpaardfokkerij subsidieert, in zooverre deze een bruikbaar tuigpaard voor Artillerie en trein produceert.

Van den aankoop onzer legerpaarden, hunne opvoeding, africhting, training en aan- en afvoer bij de onderdeelen dient één geheel, een stelsel te worden gemaakt; alleen daardoor kan de zoo noodzakelijk geregelde gang van zaken, worden gewaarborgd en worden verkregen, dat de onderdeelen steeds beschikken over de volle organieke sterkte van *volkomen voor den dienst te velde geschikte* paarden.

Wat de aanschaffing van de paarden tot aanvulling en voor reserve bij mobilisatie betreft, zoo vermeenen wij dat daarvoor thans het juiste oogenblik ter bespreking nog niet is gekomen, terwijl bovendien daarin veel voorkomt, dat moeilijk of niet *kan* of *mag* worden besproken.

Wij willen hierover dan ook alleen zeggen, dat deze aanschaffing zich geheel moet aansluiten bij het stelsel van remonteering, dat zal moeten 'worden vastgesteld en dat daarbij ten volle rekening met dit stelsel dient te worden gehouden.

Ware dit reeds nu het geval geweest, dan zouden o.i. geen 4-jarige paarden voor aanvulling zijn gevorderd, terwijl er in de voorschriften op wordt gewezen dat de paarden pas op hun 7e jaar voor alle diensten geschikt mogen worden geacht.

Bij het vaststellen van een systeem voor onze remonteering zal dus ook de vordering bij mobilisatie zich hierbij moeten aansluiten. Het is echter niet alleen noodig dat een systeem wordt vastgesteld waardoor de geregelde gang van zaken is gewaarborgd, maar de Regeering dient ook de middelen te verschaffen waardoor dit systeem ten volle kan worden uitgevoerd en toegepast.

Wij zullen dit met een enkel woord toelichten.

Indien het systeem zich vereenigt met onze zienswijze, dat de training en gedeeltelijk ook de africhting der jonge paarden in de buitenlucht *moet* plaats hebben, dan dient de Regeering daartoe ter beschikking te stellen terrein dat zowel door ligging als door ruimte en bodem geschikt is.

Wil men, en o. i. is dit een eerste eisch voor een goede discipline in het leger, dat de militaire voorschriften worden gevolgd, dan is het noodzakelijk dat de voorschriften met elkaar verband houden en overeenstemmen en dat de middelen worden verstrekt waardoor zij kunnen worden gevolgd.

Nog een enkele opmerking.

Alvorens een behoorlijk stelsel van remonteering kan worden uitgewerkt, waardoor de regelmatige aan- en afvoer van de paarden bij de onderdeelen wordt verzekerd, dient het Departement van Oorlog zich over de volgende punten uit te spreken:

1°. Van welk type paard of van welke typen wenscht het de teelt in Nederland te bevorderen, met het einddoel zich in eigen land te kunnen remonteeren?

2°. Met welk soort of met welke soorten zal het leger

zich remonteeren, zoolang dit doel nog niet is bereikt?

3°. Welke is de minimumtijd benoodigd voor de opvoeding dier paarden!

4°. Welke die in vreedestijd voor de geheele africhting en training bij de verschillende wapens?

5°. Welke de minimum-leeftijd, waarop deze paarden geschikt mogen worden geacht voor alle diensten bij het wapen, waarbij zij zijn ingedeeld?

Eerst na beantwoording dezer vragen kan het systeem volkomen worden vastgesteld en worden bepaald, wanneer de paarden het Remontedepot voor de depots verlaten en op welk tijdstip zij door deze aan de Regimenten worden overgegeven.

Wij spreken dan ook den wensch uit dat spoedig een aanvang worde gemaakt met de vaststelling van een deugdelijk systeem van remonteering, want al wordt in Nederland remonteering maar al te dikwijls als iets beschouwd dat niet zoo belangrijk is, men bedenke wel dat een slecht bereden troep niet anders dan minderwaardig kan zijn en dat, indien niet spoedig afdoende maatregelen worden getroffen, het onmogelijk zal blijken onze bereden wapens op hun organieke sterkte te houden met paarden, die geschikt zijn voor den dienst te velde. De tijd dringt!

Door het chronisch tekort — gevolg van het ontbreken van een vast, oordeelkundig systeem van remonteering — en den wensch de onderdeelen toch zoo voltallig mogelijk te doen zijn, werden, reeds sedert vele jaren, paarden in de sterkte gehouden, die op reform gesteld hadden moeten worden. Paarden, wellicht nog voor enkele lichte diensten bruikbaar, doch ongeschikt voor een veldtocht, dieren, óf *te* oud óf *te* versleten óf zulke, die de helft van hun leven stalziek zijn of op den ziekenstal doorbrengen en de andere helft van hun leven bij den troep worden gespaard, paarden wier werk door de anderen wordt verricht en die zeker nog niet het tiende deel verdienen van de haver die zij eten.

Dit in de sterkte houden vond reeds plaats lange jaren geleden toen ik batterij-commandant was. Men is altijd bevreesd geweest de ongeschikte paarden te verkoopen, nu

eens omdat zij te jong waren, dan weer omdat ze zich zoo goed aan de hand toonden, een andere maal omdat zij nog wel mee konden, enz.!

Al deze bezwaren vervallen, zoodra elk onderdeel jaarlijks zijn vast aantal verkrijgt en evenveel moet afstaan.

Wij willen bij dit tekort nog even stil staan en wel bij het wapen der Cavalerie, daar dit reeds in vreedestijd op sterkte moet zijn, maar tevens bij mobilisatie de grootste moeilijkheid zal hebben een reserve van goede rijpaarden, paarden met bloed, te verkrijgen. De Veld-Artillerie kan dan ten minste in het land nog tal van *bruikbare* paarden vinden, de Cavalerie niet.

Op het oogenblik zijn de reserve-eskadrons opgelost en de paarden naar de Regimenten gegaan, zoodat deze zich nu van ongeschikte paarden konden ondoen.

Wij zijn echter overtuigd dat men tevreden mag zijn, indien thans alle eskadrons geen andere paarden bezitten dan die, welke voor den dienst te velde geschikt zijn, maar een voldoende reserve van zulke paarden is er niet en dit niettegenstaande Belgische paarden en remontepaarden van de Artillerie zijn overgenomen en sedert 18 maanden geen enkel paard door officieren uit den troep is gekocht. De paarden thans in africhting pl.m. 400 en die in Milligen pl.m. 250 mogen niet tellen als reserve van voor den dienst te velde geschikte paarden; deze 650 paarden zijn nog niet voor den dienst te velde geschikt en bovendien niets anders dan de gewone vredesaanvulling over 1916 en 1917, hoewel nog iets te gering daar hierbij op nog geen 50 officierspaarden per jaar wordt gerekend.

Worden dus niet spoedig afdoende maatregelen genomen, dan zal in vreedestijd het te kort weer even chronisch worden als het tot nog toe is geweest.

Wij herhalen het nogmaals:

De tijd dringt!
